

Toplum ve Sosyal Hizmet

ISSN: 2147-3374 / E-ISSN: 2602-280X

Araştırma Makalesi / Research Article

İşsizlerde Yaşam Doyumunu Etkileyen Faktörlerin İncelenmesi: Dünya Değerler Araştırması Verisinden Türkiye Analizi

Investigation of the Factors Affecting Life Satisfaction of the Unemployed: A Turkey Analysis from the World Values Survey Data

Ertuğrul HATİPOĞLU¹, Tarık TUNCAY²

¹ Arş. Gör., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü,
ertugrulhatipoglu@hacettepe.edu.tr,
ORCID: 0000-0003-2153-4039

¹ Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü,
ttuncay@hacettepe.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-9447-6717

Başvuru: 16.02.2021
Kabul: 27.04.2021

Atıf:
Hatipoğlu, E. ve Tuncay, T. (2021).
İşsizlerde yaşam doyumunu etkileyen
faktörlerin incelenmesi: dünya
değerler araştırması verisinden
Türkiye analizi. *Toplum ve Sosyal
Hizmet*, 32(2), 567-587. DOI:
10.33417/tsh.881193

ÖZET

Bu çalışma işsizlerin sosyo-demografik özellikleri ve yaşadıkları hane özellikleri ile yaşam doyumunu düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma nicel araştırma deseninde kesitsel tarama yönteminde yürütülen Dünya Değerler Araştırmasının dört (2001-2007-2011-2018) dalgasından elde edilen verilerin analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunda 650 işsiz yer almaktadır. Araştırma sonuçlarına göre, işsizlerin cinsiyet ve eğitim düzeylerine göre yaşam doyumunu puanları anlamlı fark saptanmamıştır ($P>0.05$). İşsizler arasında orta yaş grubundaki ve medeni durumuna göre evli olanların yaşam doyumunu puanları daha düşüktür ($P<0.05$). Bireylerin gelir düzeyi ve algılanan sağlık ile yaşam doyumunu puanları arasında pozitif korelasyon tespit edilmiştir ($P<0.05$). Sahip olunan çocuk sayısı arttıkça ve algılanan sosyal sınıf düşüktüğü yaşam doyumunu puanları anlamlı şekilde düşmektedir ($P<0.05$). Araştırmanın bulgularının işsizlere yönelik psikososyal destek hizmetlerinin içeriğine katkı vermesi beklenmektedir.

Anahtar kelimeler: İşsizlik, işsiz, yaşam doyumunu, iyilik hali, dünya değerler araştırması

ABSTRACT

This study aims to examine the relationship between the socio-demographic characteristics and household characteristics of the unemployed and their life satisfaction. The research was carried out by analyzing the data obtained from four (2001-2007-2011-2018) waves of the World Values Research conducted in the quantitative research design in a cross-sectional method. The analysis included 650 participants. The findings indicated that the life satisfaction scores of the unemployed according to their gender and education level do not make a difference ($P>0.05$). Among the unemployed, life satisfaction scores of those in the middle age group and married according to their marital status were found to be lower ($P<0.05$). There was a positive correlation between the income level of individuals and their perceived health and life satisfaction scores ($P<0.05$). As the number of children owned and perceived social class decreases, life satisfaction scores decrease too ($P<0.05$). The findings of the research could have a significant contribution when designing the curriculum psychosocial support services for the unemployed.

Keywords: Unemployment, unemployed, life satisfaction, well-being, value survey

GİRİŞ

Son birkaç on yıldan beri yaşam doyumu konusu sosyal bilimcilerin ilgisini çekmektedir. Kişilerin hayatını etkileyen nesnel göstergelerin öznel ölçülerle birlikte tanımlanması gerektiğine dair artan bir kabul vardır (Diener ve Seligman 2004; Frey ve Stutzer 2002). Bu yaklaşım makro değişkenlerin bireylerin hayatında oluşturduğu farkı anlamamızı sağlamaktadır. Birbiri yerine kullanılan öznel iyi oluş, mutluluk ve yaşam doyumu kavramları, insanların kendi yaşamlarına ilişkin değerlendirmeleri olarak tanımlanmaktadır (Diener 2000, Susanlı 2017, s. 479). Yaşam doyumu (YD), bireyin kendi hakkındaki fikri ve bireyin yaşamına, aile, sağlık ve finans gibi farklı alanlarına ilişkin değerlendirmesini ifade ederken, yaşam biçimi ve kendisiyle ilgili yargıları ile tutarlıdır ve genel olarak bir süreç değerlendirmesini içermektedir (Karaçay, 2011, s. 45).

Çalışma, insanın varoluşunun temel amaçlarından biri olan fizyolojik ve psikososyal yaşam gereksinimlerini karşılama işlevine sahiptir. Dolayısıyla çalışma, fiziksel ihtiyaçların karşılanmasından çok daha fazlasına imkân sağlayarak, bireylere toplumsal hayata katılma fırsatı sunmaktadır. İşsizlik öncelikle bireyin ekonomik koşullarında ve fırsatlarında sınırlılığa neden olduğu için baskılayıcı deneyimlere neden olmaktadır. Frayer (1997) işsizlikle bağlantılı ekonomik kaybın, bireyin kendi hayatı üzerindeki kontrol kapasitesinde, özerkliğinde, planlarında sınırlılığa ve psikososyal sorunlara neden olduğunu ifade etmektedir. Buna karşın Jahoda (1981) işsizlerin yaşamış olduğu sorunları, çalışırken elde edilen, ancak işsiz kalındığında mahrum olunan maddi olmayan işlevler ile ilişkilendirmektedir. Bu açıdan çalışma; zamanı yapılandırma, sosyal ilişkiler kurma, yeni hedefler ve amaçlar kazanma, toplumsal bir kimlik ve fiziksel aktivite sağlanması ile ruh sağlığını dengede tutmaktadır (Jahoda, 1981).

İstihdamın insanların yaşamlarına anlam ve yapı kazandırarak psikolojik sağlığı koruduğu bilinmektedir. Gheaus ve Herzog (2016) istihdamın insanların hayatlarına anlam katan bir fonksiyonu olduğunu ve bunu dört işlevle sağladığını ifade etmektedir: yeteneklerini gösterebilme, sosyal katkı, topluluğa ait olma ve sosyal kimlik. Buna karşın, işsizliğin iyilik haline negatif etkide bulunduğunu gösteren çok sayıda çalışma vardır (Bayrak, 2017; Clark ve Oswald 1994; Cramm, Moller ve Nieboer, 2010, Paul ve Moser, 2009; Nurşen, 2010; Tuncay ve Buğra, 2015; Wilson ve Walker 1993). Benzer şekilde düzenli istihdamın sadece yoksulluğu azaltmakla kalmayıp aynı zamanda diğer sağlıkla ilgili konularda farkındalığı artırdığını ve dolayısıyla psikolojik sağlığı da geliştirdiği bilinmektedir (Hoare ve Machin, 2010; Lee, 2010).

İşsizlerin ortalama olarak, çalışanlara göre daha düşük yaşam doyumu seviyelerine sahip oldukları bilinmektedir (Paul ve Moser, 2009). Çalışanlarla karşılaştırıldığında işsizler, yaklaşık %5-15 daha düşük öznel iyi oluş puanlarına sahiptir (Dolan, Peasgood ve White, 2008). Lelkes'in (2006) yaptığı çalışmada, yüksek yaşam doyumuna sahip olma, işsizlerde çalışanlara göre %19, yüksek mutluluk düzeyine sahip olma %15 daha düşük olduğunu bulmuştur, İsviçre'de aynı oran işsizlerde %21,1 daha düşük olduğu bulunmuştur (Frey ve Stutzer 2000). Ancak işsizlerin oluşturduğu grup homojen bir form göstermemektedir. İşsizlik sürecinde bazı gruplar diğerlerinden çok daha olumsuz

etkilenmektedir. Yaş, cinsiyet, eğitim durumu gibi sosyal demografik özellikler ile gelir düzeyi, aile yapısı ya da çalışmaya verilen önem gibi sosyoekonomik değişkenlere göre işsizlerin iyilik hali farklılık göstermektedir.

İşsizlik kavramı öncelikle gelir kaybını akıllara getirmektedir. Winkelmann ve Winkelmann (1998) işsizlerdeki düşük yaşam doyumu düzeyinin, gelir kaybından kaynaklanan etkiyi aştığını ifade etmektedir. Aynı araştırmacılar, örneklem grubunun işsizliğinin sebebinin mutsuzluğa bağlı enerji ve düşük verimlilikle ilgili olabileceğini incelemişler, işsizlikten önce de yaşam doyumu düşük olanların, motivasyonsuzluk, işe odaklanmama gibi nedenlerle işsiz kalıp kalmadıklarını kontrol etmişlerdir. Sonuç olarak işsizlikten önceki seviyesinden bağımsız olarak, işten çıkarılma bireylerin yaşam doyumunda anlamlı bir düşüşe işaret etmiştir. Frey ve Stutzer (2002) işsizliğin ekonomik düzeyden bağımsız olarak yaşam doyumunu düşürdüğünü tespit etmişlerdir. Çalışmalarda Yara Etkisi (Scarring effect) olarak ifade edilen işsizliğin uzun dönem etkisine vurgu yapılmaktadır. Boylamsal çalışmalar geçmişte işsizlik deneyimlemiş kişilerin, şu an çalışıyor olsalar bile önceki iyi oluş düzeylerine ulaşamadıklarını göstermiştir (Clark, Georgellis ve Sanfey, 2001; Knabe ve Ratzel 2011).

İşsizlerde yaşam doyumunu etkileyen temel faktörler arasında demografik değişkenler gelmektedir. Yapılan araştırmalar kadın ve erkeklerde yaşam doyumu puanlarının farklılaştığına işaret etmektedir. İşsiz erkeklerin kadınlardan daha mutsuz oldukları bulunmuş (Paul, 2005). McFadyen (1995), eril kimlik ile çalışmanın girift bir ilişki içinde olduğu ve işsizliğin ekonomik özgürlük ve evin geçimini sağlama fonksiyonlarına zarar verdiğiinden eril kimlik için ciddi bir tehdit oluşturduğu ifade edilmektedir. Buna karşın annelik, çocuk bakımı, yaşlı bakımı ve ev hanımlığı gibi geleneksel ev içi sorumluluklar ve roller işsizliğin kadınlar üzerinde yaratacağı olumsuz etkilerde tampon işlevi görerek daha az etkilendiklerini savunan çalışmalar vardır (Schaufeli ve Vanyperen, 1992; Shamir, 1985).

İşsizlik döneminde bireyin refahını etkileyen bir diğer değişken yaş faktörüdür. Bu alanda yapılan araştırmalar yaş gruplarına göre işsizliğin bireyde yaratmış olduğu baskı arasında "U tipi" ilişki bulunduğunu göstermektedir (Clark ve Oswald 1994; Clark, Oswald ve Warr, 1996). 30 yaş altı işsizlerde olumsuz etki daha az görülmektedir. Bu durum genç işsizlerin henüz istihdam piyasasına girmemiş olmaları ve mevcut duruma daha hızlı uyum sağlamaları ile açıklanmaktadır (Clark ve Oswald 1994). Erkek işsizlerde en düşük yaşam doyumu 30-49 yaş arasındayken, kadınlarda 50 yaş ve üzerinde işsizliğin yaşam doyumuna etkisinin daha az olduğu bulunmuştur (Gerlach ve Stephan, 1996). Genç işsizler için koruyucu faktörler, ekonomik sorumluluklarının daha az olması, ailenin sunduğu destek ve işsizlik sorunun kaynağına yönelik atfların yapısal sorunlar ile ilişkilendirilmesi olurken, ileri yaşta ise emekliliğe yakın olmanın verdiği motivasyon ruh sağlığını koruyabilmektedir. En riskli grup ise yaşam döngüsü içerisinde üretkenliğe atf yapılan orta yaş grubudur. Kariyer hedeflerine yönelik yüksek beklenti, gelecek planlarına ilişkin uzun erimli harcamaların yapılması ve toplumsal roller ile bağlantılı olarak çeşitlenen görevler orta yaş grubu

işsizlerde yaşam doyumunun daha düşük olması ile ilişkilendirilmektedir (Creed ve Watson, 2003; Warr, Jackson, ve Banks, 1988)

İşsizlik döneminde bireylerin yaşamış olduğu psikososyal sorunlar eğitim düzeyine bağlı değişim göstermektedir. Eğitim seviyesinin yükselmesi ile elde edilen gelir artmakta ve çalışırken oluşturulan birikimler işsizlik sürecinde ekonomik dayanıklılığı artırmaktadır. Buradan yüksek eğitilmiş işsizlerin daha az etkilendiği sonucunu çıkarmak oldukça güçtür. Çünkü yüksek eğitimlilerin gelir düzeyinin nispeten fazla olması ile planlı, uzun erimli harcamaların ve borçların olması finansal güçlüğü daha şiddetlendirirken, toplumsal statü ve kimlik kaybı ile işsizlik krizi derinleşebilmektedir (Bora vd. 2011; Yılmaz, Fidan, ve Karataş, 2004).

Bireyin sorunlarla karşılaştığında ne kadar dirençli olduğu sosyal ilişkilerinin ve destek mekanizmalarının kalitesi ile ilişkilidir. Sosyal destek sistemlerinden biri olan aile ve eş sistemi işsiz bireylerin refahında medeni durumun fark yaratacağına işaret etmektedir. Ancak bu ilişkinin evli ya da bekar grup için avantaj oluşturup oluşturmaması toplumsal yapı ve zamana göre farklılık göstermektedir. Günümüz çekirdek ve çift gelirlili aile yapısı içerisinde işsizlik ekonomik kaybın daha hafif hissedilmesine neden olabilir. Diğer taraftan planlı harcamaların (mortgage, taşıt kredisi) çiftler arasındaki gerginliği artırarak, aile sistemindeki dengenin bozulması işsizlerin yaşamış oldukları psikososyal sorunları şiddetlendirici olabilir. Clark ve Oswald (1994) yaptıkları araştırmada evli olanlarda daha az psikososyal sorun görülürken, çocuk sahibi olmak ve özellikle tek çocuk sahibi olmak memnuniyetsizliğin azalması ile ilişkili bulunmuştur. Medeni durum ve işsizlik konusu incelenirken çocuk sahibi olmak incelenmesi gereken bir konudur. Özellikle çocuk sahibi kadın işsizler için annelik ve bakım rolleri, işsizlikle bağlantılı psikolojik yük için tampon işlevi görebilirken, çocuklu ailelerde aile bütçesinde yaşanan krizi derinleştirebilmektedir (Yılmaz vd., 2004).

Çalışma yapısında ve etiğinde meydana gelen değişimler de işsizliğin yaratmış olduğu sonuçlar ile ilişkilidir. Toplumun işe verdiği önem, bireyin kimliğinde çalışmanın ne kadar büyük yer kapladığını etkileyecektir. Yakın geçmişte çalışma olgusu sorgulanamaz bir zorunluluk olarak bireyin bir görevi olarak görülürken, bilgi teknolojilerinde ve üretim ilişkilerinde yaşanan dönüşüm ile insanların uzun mesailerden uzaklaşarak, daha fazla kendilerine ve ailelerine vakit ayırmayı tercih etme eğiliminde oldukları görülmektedir. Kendi hesabına (freelance) işlerin ve işin yapıldığı mekânın evlere kayması, çalışmanın anlamında ve öneminde değişime neden olmuştur. Ekonomik kaygıları belirli düzeyde tutabilenler için çalışmanın alternatifi olarak sosyalleşebilecekleri, ilişki kurabilecekleri ve hayatlarına anlam katacakları sosyal medya platformları gibi yeni alanların çalışma etiğinde değişime neden olduğu ve işsizliğin de yeniden yorumlanmasına neden olmaktadır (McKee-Ryan vd., 2005).

Bu araştırmada iki temel soruya cevap aranmaktadır.

1. Sosyodemografik özellikler işsizlerin yaşam doyumu ile ilişkili midir?
2. İşsizlerin yaşadıkları hanenin sosyo-ekonomik yapısı yaşam doyumu ile ilişkili midir?

Bu araştırmanın mevcut literatüre iki boyutta katkı sunması beklenmektedir. Birçok ülkede sosyodemografik özelliklerle işsizlerin yaşam doyumu arasındaki ilişki incelenmişken, Türkiye örneğinde nasıl bir görünüm olduğu ortaya konulmak istenmiştir.

YÖNTEM

Bu çalışmada nicel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Araştırmada, olguya ilişkin belirli bir dönemdeki durumu belirlemek amacıyla gerçekleştirilen genel tarama yöntemine dayalı Dünya Değerler Araştırması (World Value Survey) verileri kullanılmış ve değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Dolayısıyla araştırma ikincil veri analizine dayalıdır. Genel tarama araştırmaları, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende, evren hakkında genel bir kanıya varmak amacı ile araştırmaya dâhil edilen örneklem grubunun belirli konulardaki özellik ve tutumlarının tespit edildiği araştırmalardır (Gürbüz ve Şahin 2014, s. 105). Dünya Değerler Araştırması, insanların değerlerini, inançlarını ve normlarını karşılaştırmalı olarak analiz etmektedir. Araştırma ilk olarak 1981'de Michigan Üniversitesi'nde (ABD) kurucu ve ilk başkanı (1981-2013) olan Profesör Ronald Inglehart ve ekibi tarafından başlatıldı. O zamandan günümüze 120'den fazla ülkede faaliyet göstermekte ve Dünya nüfusunun %94,5'lik kesimini temsil etmektedir. Geniş coğrafi ve tematik kapsamı, anket verilerinin ücretsiz erişilebilirliği ve geniş halk kitlelerine ilişkin bulguları, araştırmayı sosyal bilimlerde en yetkin ve yaygın kullanılan uluslararası anketlerden biri haline dönüştürmüştür. Gerçekleştirilen ülkelerde evreni temsil kabiliyeti yüksektir, veriler her ülkede aynı form üzerinden dil ve yapı geçerliliği sağlanmış sorularla yürütülmektedir. Araştırma küresel olarak her 5 yılda bir gerçekleştirilmektedir. Araştırmanın Türkiye'de yürütülen aşaması 1990 yılından başlamak üzere her beş yılda bir Prof. Dr. Yılmaz Esmer¹ koordinatörlüğünde gerçekleştirilmektedir. Bu çalışmada Dünya Değerler Araştırmasının 2001-2018 yılları arasında gerçekleştirilen 4 dalgası ikincil analiz ile incelenmiştir.

Veri Kaynağı

Bu çalışmada Dünya Değerler Araştırmasının Türkiye verisi kullanılmıştır. Dünya Değerler Araştırmasında bireylerin çalışma/iş durumu 7 seçenekli soruya verilen cevapla belirlenmektedir. Seçenekler "tam zamanlı", "yarı zamanlı", "kendi hesabına çalışan", "emekli", "ev kadını", "öğrenci", "işsiz" ve "diğerleri" şeklindedir. Bizim araştırmamız, Dünya Değerler Araştırması'ndan 8767 kişilik veri setinde "işsiz" seçeneğini işaretleyen 650 katılımcının verisi ile yürütülmüştür (Tablo 1).

Tablo 1. Veri setine ilişkin bilgiler

Araştırma	Toplam örneklem	İşsiz (N %)	
2001	3,401	332	9,8%
2007	1346	82	6,1%
2011	1605	75	4,7%
2018	2415	161	6,7%
Toplam	8767	650	

¹ Bakınız; <http://www.worldvaluessurvey.org/WVSParticipants.jsp?INID=44>.

Veri Toplama Araçları

Yaşam doyumu

Araştırmanın bağımlı değişkeni daha önce birçok araştırmada yaşam doyumu düzeyini belirlemek amacıyla tek maddeden oluşan “Genel olarak bugünlerde hayatınızdan ne kadar memnunsunuz?” şeklinde sorulmuş olan soru ile belirlenmiştir. Soruya verilen cevaplar ‘10’ son derece tatmin olmuş ve memnun hissetme, ‘1’ hiç memnun olmama formatında likert tipinde kodlanmıştır. Yüksek puan almak yaşam doyumunun yüksek olduğuna işaret etmektedir. Tek soruluk yaşam doyumu ölçümlerinde sınırlılıkların olacağı düşünülse de yapılan araştırmalar oldukça güçlü olduğunu göstermiştir (Lucas 2007; Frey 2010). Bu yöntem işsizlerin yaşam doyumunu inceleyen çalışmalarda da kullanılmıştır (Beja 2019; Chen ve Hou 2019). Ölçüm modelinin sıralı yapıda olduğu düşünülse de, çok seçenekli yapısı ile regresyon modellerinde oldukça güçlü olduğu görülmüştür (Ferre-i Carbonell ve Frijters 2004; Frey ve Stutzer 2002). Eichhorn (2013) işsizlerin yaşam doyumunu 40 Avrupa ülkesinde karşılaştırdığı çalışmada da benzer yöntemi kullanarak, yaşam doyumu değişkenini sayısal veri olarak kabul etmiştir.

Sosyodemografik Özellikler

Sosyodemografik özellikler, yaş, cinsiyet, medeni durum, eğitim düzeyi gibi verileri kapsamaktadır. Veri setinde yaş değişkeni doğrudan kişinin yaşı olarak girilmiştir. 15-29 yaş arasındakiler “genç”, 30-49 yaş arası “orta yaş” ve 50 yaş ve üzeri “ileri yaş” olarak yeniden kodlanmıştır. Cinsiyet değişkeni erkek ve kadın kategorileri ile medeni durum “evli”, “bekar” ve “boşanmış, dul, ayrı yaşayanların” bir araya getirildiği üçlü kategoriye dönüştürülmüştür. Veri setinde eğitim durumu ülke özelinde “düşük”, “orta” ve “yüksek” olarak kodlanmıştır. Veri setinde çocuk sayısı rakamla işlenmiş, “0” olanlar “çocuk sahibi değil” olarak dönüştürülmüş, çocuk sayısı üçlü kategoriye ayrılarak “1-2 çocuk”, “3-4 çocuk” ve “5 ve üzeri çocuğa sahip” şekline dönüştürülmüştür. Böylece bu veriler gruplar açısından yaşam doyumu puanları arasında farkın olup olmadığının incelenmesine imkân sağlamıştır.

Hanenin Temel Gelirini Sağlama Durumu

Bireye hanenin temel gelirini sağlama durumu “Hanenizin “ekmek parasını” esas olarak siz mi kazanıyorsunuz? kategorik formda sorulmuştur. Evin temel gelirini sağlayan kişiler “evet”, temel gelirini sağlamayan kişiler “hayır” seçeneğini işaretleyerek veri setine işlenmiştir. Dünya Değerler Araştırmasında bu soru bütün araştırma dalgalarında ve her görüşmeceye sorulmadığı için cevapları işlenen denekler üzerinden inceleme yapılmıştır. İşsizler arasında bu soruya cevap veren 62 gözlem vardır (%9,53).

Öznel Gelir düzeyi ve Hanenin Ekonomik Durumu

Dünya Değerler Araştırmasında gelir düzeyi, “Türkiye’de yaşayan insanları, gelir durumları bakımından 10 puanlı bir cetvele yerleştirecek olsak, siz kendinizi bu cetvelin neresinde görürsünüz? Cetvelde “1” en alt gelir grubu, “10” ise en üst gelir grubunu gösteriyor” şeklinde sorulmuştur. Yüksek

puan, algılanan gelir düzeyinin yüksekliğini, düşük puan algılanan gelir düzeyinin azlığını göstermektedir. Benzer şekilde hanenin ekonomik durumuna ilişkin bilgi de 1-10 arasındaki skalada değişmektedir.

İş ve Çalışmaya Verilen Önem

İş ve çalışmaya verilen önem, “Şimdi soracaklarımdan her biri sizin için ne kadar önemlidir? Yani bunlar sizin için çok mu önemli, biraz mı önemli, pek önemli değil mi, yoksa hiç önemi yok mu?” şeklinde sorulmuş, 1 çok önemli, 2 önemli, 3 önemli değil, 4 hiç önemli değil şeklinde işlenmiştir. Bu çalışma için cevaplar ters kodlanmış 4 çok önemli, 1 hiç önemli değil şekline dönüştürülmüştür.

Öznel Sağlık Düzeyi

Algılanan sağlık düzeyi, “Genel olarak bugünlerde sağlık durumunuz nasıl?” sorusuna 1’den 5’e kadar derecelenen formda “çok iyi”, “iyi”, “orta”, “kötü” ve “çok kötü” şeklindeki cevaplar ile elde edilmiştir. Bu araştırma için cevaplar ters kodlanmıştır.

Sosyal Sınıf (Öznel)

Öznel sosyal sınıf, “İnsanlar bazen kendilerini bir sınıfa mensup olarak görürler? Siz, kendinizi şu sınıflardan hangisine ait görürsünüz?” sorusuna verilen “1 Üst sınıf”, “2 Orta sınıfın üst kısmında”, “3 Orta sınıfın alt kısmında”, “4 Çalışan, işçi, emekçi sınıfı”, “5 Alt sınıf” şeklindeki cevaplar ile elde edilmiştir. Bu çalışmada cevaplar ters kodlanmış olarak analize alınmıştır.

Verilerin Analizi

Bu araştırmanın verileri Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 22 versiyonu kullanılarak analiz edilmiştir. Katılımcıların sürekli değişken olarak ifade ettikleri sosyodemografik özellikleri ve yaşam doyumu puanları ortalama ve standart sapma şeklinde, cinsiyet gibi kategorik değişkenler ise sayı ve yüzde ile ifade edilerek tanımlayıcı istatistikler sunulmuştur.

Verilerin normallik dağılımı incelenmiş ve çarpıklık basıklık değerleri -1,5-+1,5 olarak belirlenmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2013). Çarpıklık ve basıklık değerleri bu sınırlar içerisinde olduğu için verilerin normal dağıldığı kabul edilmiştir.

Yaşam doyumu ile yaş, gelir düzeyi gibi sürekli değişkenler arasındaki ilişkinin incelenmesi için korelasyon testi; yaşam doyumu ile cinsiyet gibi kategorik değişkenler arasındaki ilişkiler ise Spearman Korelasyon Testi uygulanmıştır.

İki kategorili değişkenler ile yaşam doyumu puanları arasındaki farkların incelenmesi için Bağımsız Örneklem *t* testi, ikiden fazla gruplu kategorik verilerin gruplar arasındaki fark testi Tek Yönlü Varyans (ANOVA) analizi ile incelenmiştir. Varyans dağılımı Levene Varyansların Homojenliği testi ile analiz edilmiştir. İki den fazla gruplu değişkenler için varyansların homojen dağılımın sağlandığı durumlarda Tukey, homojenliğin sağlanmadığı durumlarda Games Howell Post-Hoc Hipotez Testi ile gruplar arasındaki fark incelenmiştir. Veri analizleri %95 güven aralığında gerçekleştirilmiştir.

İlişkisel ve tekli karşılaştırmaların sonrasında bağımsız değişkenlerin yaşam doyumu puanı ile olan ilişkisi regresyon modelleri ile incelenmiş ancak modeller istatistiksel olarak anlamlı olmadığı için sunulmamıştır.

BULGULAR

Araştırma grubuna dâhil edilen işsizlerin yarısından fazlası genç yetişkinlerden oluşmaktadır (29-45 yaş %60) ve yaş ortalaması $30,08 \pm 10,13$ 'tür. Cinsiyet değişkenine göre büyük çoğunluğu erkek (%76), %55,7'si evli ve yarıya yakınının eğitim seviyesi düşüktür. Ayrıca gelir düzeylerine ilişkin algıları düşüktür ($3,23 \pm 1,5$) ve sınıfsal algıları büyük çoğunluğunun alt orta sınıf ve altındadır. Evin temel gelirini sağlayanların oranı %28'dir. İş ve çalışmaya verilen önem oldukça yüksek ve sağlıkları ortalama düzeydedir. Yaşam doyumu ortalama puanları $5,63 \pm 2,70$ 'dir (Tablo 2).

Tablo 2. Sosyodemografik Özellikler

Değişkenler	n (%)
<i>Cinsiyet</i>	
Kadın	156 (24,0)
Erkek	495 (76,0)
<i>Yaş ortalaması (SS); Aralık</i>	30,08 (10,13); 18-75
<i>Medeni Durum</i>	
Bekâr	363 (55,7)
Evli	269 (41,3)
Ayrı (boşanma, ayrı yaşama, dul)	19 (2,9)
<i>Eğitim Düzeyi</i>	
Düşük	299 (45,9)
Orta	127 (19,5)
Yüksek	218 (33,5)
<i>Gelir Düzeyi ortalama (SS); Aralık</i>	3,23 (1,98); 1-10
<i>Hanenin Gelir Düzeyi (SS); Aralık</i>	4,55 (2,49); 1-10
<i>Hanenin Temel Gelirini Sağlama</i>	
Evet	28 (4,3)
Hayır	40 (6,2)
<i>Algılanan Sağlık Düzeyi</i>	
Çok iyi	124 (19)
İyi	327 (50,3)
Orta	153 (23,5)
Kötü	38 (5,9)
Çok Kötü	7 (1)
<i>İş ve Çalışmaya Verilen Önem</i>	
Çok az önemli	15 (2,4)
Az önemli	47 (7,2)
Önemli	161 (24,8)
Çok Önemli	423 (64,9)
<i>Algılanan Sosyal Sınıf</i>	
Üst Sınıf	10 (1,6)
Üst Orta Sınıf	100 (15,8)
Alt Orta sınıf	184 (29,1)
İşçi Sınıfı	197 (31,1)
Alt sınıf	141 (22,3)
<i>Yaşam Doyumu ortalama (SS); Aralık</i>	5,63 (2,70); 1-10

İşsizlerin yaşam doyumu ile sosyodemografik değişkenler arasında ilişki incelenmiş (Tablo 3); cinsiyet ve eğitim düzeyi grupları ile yaşam doyumu puanları arasında anlamlı fark bulunmamıştır ($p > 0,05$).

İşsizlerde yaşam doyumu seviyesi yaş gruplarında anlamlı farklılık göstermektedir. Gençlerin (15-29) ortalama yaşam doyumu ($5,83 \pm 2,69$) orta yaşa (30-49) ($5,25 \pm 2,74$) göre anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($p < 0,05$). Orta ve ileri yaş gruptakiler arasında yaşam doyumu puanları istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermemektedir ($p > 0,05$).

Sağlık, yaşam doyumunun önemli belirleyicilerin bir tanesidir. İşsiz grupta öznel sağlık düzeyi ile yaşam doyumu ortalama puanları arasındaki doğrusal ilişki serpm grafiğinde incelenmiş ve monotonik ilişki tespit edilmiştir. Serman Korelasyon Testi ile değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve kuvveti incelendiğinde; düşük düzeyde pozitif korelasyon olduğu görülmüştür ($r = 0,285$, $p < 0,01$; Tablo 4).

Yaşam doyumunun gelir düzeyi ile ilişkisi incelenmiş, algılanan gelir düzeyi arttıkça bireylerin yaşam doyumunun yükseldiği, ancak ilişkinin zayıf olduğu görülmüştür ($r = 0,174$, $p < 0,01$).

İşsizlerin, çalışmaya ve işe verdiği önemin yaşamlarındaki kaybın derecesine ilişkin bilgi vereceği düşünülmüş ve yaşam doyumu ile ilişkisi incelenmiştir. Çalışmaya "çok önemli" ($6,78 \pm 2,61$) cevabı verenlerin yaşam doyumu puanları "önemli" ($6,30 \pm 1,94$) diyenlere göre anlamlı ölçüde düşüktür ($p < 0,05$). Benzer şekilde işe "çok az önemli" ($6,22 \pm 2,59$) cevabını veren grupla "önemli" seçeneğini işaretleyen grup arasında da yaşam doyumu puanları farklılık göstermektedir ($p < 0,05$).

İşsizlerin yaşam doyum puanları medeni durumlarına göre karşılaştırıldığında; evli olanların ortalama yaşam doyumu puanları ($5,14 \pm 2,9$), bekâr ($6,02 \pm 2,4$) olanlara göre daha düşüktür ($p < 0,05$).

Çocuk sahibi olmanın işsizlerin yaşam doyumunda fark oluşturup oluşturmadığı incelenmiş; çocuk sahibi olan işsizlerin yaşam doyumu puanları çocuk sahibi olmayanlara göre daha düşük bulunmuştur ($p < 0,05$). Çocuk sahibi olanlar arasında çocuk sayısının yaşam doyumu ile ilişkisi gruplar arasında incelenmiştir. 5 ve üzeri çocuğa sahip olan işsizlerin, 3-4 arasında çocuğu olanlara göre yaşam doyumu puanları daha düşüktür ($p < 0,05$).

İşsizlerin yaşadıkları hane ve aile özelliklerinin yaşam doyumu puanlarında farklılığa neden olup olmadığı incelenmiştir. Ailesi ile birlikte yaşayan işsizler, yaşamayanlara göre daha yüksek yaşam doyumu puanlarına sahiptir. Ailesi ile yaşayanların ortalama yaşam doyumu puanı daha yüksek bulunmuştur ($p < 0,05$).

Hanenin temel gelirini sağlayan kişilerin yaşam doyumu puanları hanenin temel gelirini sağlamayanlar ile karşılaştırılmış (Tablo 4); hanenin temel gelirini sağlayanlar ile sağlamayanlar arasında anlamlı bir fark bulunmazken ($p = 0,723$), hanenin ekonomik düzeyi ile işsizlerin yaşam doyumu arasında güçlü korelasyon olduğu görülmüştür. Hanenin ekonomik düzeyi yükseldikçe

işsizlerin yaşam doyumu düzeyi yükselmektedir ($\rho=0,497$, $p<,001$). Hanede yaşayan sayının 5 ve üzeri olduğu hanelerde işsizlerin ortalama yaşam doyumu puanları istatistiksel olarak fark göstermemiştir ($p=0,12$).

Algılanan sosyal sınıf gruplarına göre yaşam doyumu ortalama puanlarının ilişkisi incelenmiş ve aralarında monotonik ilişki olduğu görülmüştür. Yapılan spearman korelasyon testine göre aralarında pozitif yönlü ilişki olduğu görülmüştür ($\rho=,177$, $p<,0,01$). Algılanan sosyal sınıf yükseldikçe yaşam doyumu ortalama puanları da yükselmektedir (Tablo 4).

Tablo 3. Sosyo demografik Değişkenler ve Yaşam Doyumu Puan Ortalamaları

	Gruplar	N	$\bar{x}$	ss	t testi		
					t	Sd	P
Cinsiyet	Erkek	493	5,56	2,72	-1,102	647	0,271
	Kadın	156	5,83	2,66			
Çocuk sahibi olma	Hayır	395	6,03	2,49	4,157	417,703	0,001**
	Evet	226	5,08	2,86			
Temel Gelir Sağama	Hayır	183	6,44	2,23	,355	261	0,723
	Evet	80	6,33	2,50			
Aile ile yaşama	Hayır	249	5,24	2,81	-2,813	645	0,005**
	Evet	398	5,86	2,62			
					ANOVA Testi		
					F		P
Yaş	15-29	393	5,83	2,69	3,273		0,039*
	30-49	219	5,25	2,74			
	50 ve üzeri	37	5,62	2,47			
Eğitim Seviyesi	Düşük	299	5,36	2,92	2,800		0,062
	Orta	127	5,97	2,69			
	Yüksek	217	5,78	2,37			
Medeni Durum	Evli	268	5,14	2,91	9,074		0,001**
	Boşanmış	19	4,93	2,51			
	Bekâr	362	6,02	2,49			
Çocuk sayısı	1-2 çocuk	112	5,12	3,01	3,01		0,05*
	3-4 çocuk	70	5,46	2,82			
	5 ve üzeri çocuk	67	4,28	2,76			
Hane Kişi sayısı	1-2 kişi	12	6,33	1,72	2,15		0,12
	3-4 kişi	102	6,64	1,83			
	5 ve üzeri kişi	43	5,93	2,03			
Çalışmaya verilen önem	Çok Önemli	421	5,48	2,74	5,33		0,001**
	Önemli	161	6,31	2,57			
	Önemli Değil	47	5,21	2,21			
	Hiç Önemli Değil	15	4,40	3,02			

*p < ,05, **p < ,01

Tablo 4. Yaşam Doyumu ile Gelir Düzeyi, Hanenin Gelir Düzeyi ve Algılanan Sağlık Düzeyi Arasındaki İlişki

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
Yaşam Doyumu (1)	1				
Gelir Düzeyi (2)	0,174**	1			
Hanenin Gelir Düzeyi (3)	0,497**	0,385**	1		
Algılanan sağlık (4)	0,285**	0,057	0,123**	1	
Algılanan sosyal sınıf (5)	0,177**	0,317**	0,314**	0,037	1

**p < ,01

TARTIŞMA

Bu araştırmada iyilik halinin göstergesi olarak kabul edilebilen yaşam doyumunun sosyodemografik ve aile özellikleri ile ilişkisi incelenmiştir. Veri setindeki işsizlerin büyük çoğunluğunun düşük eğitim düzeyinde olduğu, orta yaş grubunda, ekonomik düzeylerinin düşük ve sağlık algılarının iyi düzeyde olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada işsiz kadın ve erkeklerin literatürle uyumlu olarak yaşam doyumu puanlarının benzer olduğu saptanmıştır. Creed ve Watson (2003)'in Avustralya'da 215 erkek ve 171 kadın işsiz ile yürüttüğü karşılaştırmalı çalışmada, cinsiyetin işsizliğin yaratmış olduğu psikolojik sıkıntı düzeyi ile işsizlik sürecindeki örtük ve gizil işlev kayıpları arasında anlamlı bir ilişki olmadığı tespit edilmiştir. Karaçay (2011) Türkiye'de 392 işsiz ile yaptığı çalışmada işsiz kadınlarla erkekler arasında yaşam doyumu puanları açısından fark olmadığını bulmuştur. Susanlı (2018)'nin Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) Yaşam Doyumu Araştırması'ndan elde ettiği sonuçlara göre kadınlar ve erkekler işsizlikten benzer şekilde etkilenmektedir.

Çalışmada algılanan gelir düzeyinin bireylerin iyilik hali ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. İşsizlerin gelir kaybı sonucunda psikososyal sorunları daha sık yaşadığı ve iyilik hallerinde önemli düşüşler olduğu daha önce yapılan çalışmalarda ortaya konmuştur (Creed ve Macintyre, 2001; McKee-Ryan vd., 2005; Vinokur ve Van Ryn, 1993). Ancak gelir, bunun dışında bireye sosyal yaşama katılım, ilişkilerini sürdürme, zamanı yapılandırma, gelecek planlaması yapma gibi yaşamı üzerindeki kontrol duygusunu sağladığı için dolaylı olarak da yaşam doyumu ile ilişkilidir (Creed ve Macintyre, 2001, s. 328). Creed ve Watson (2003)'ün yaptıkları çalışmada, işsiz bireyin yaşadığı finansal sıkıntılar nedeniyle, sosyal bağlarının sınırlanabileceği ve sosyal desteğin azalacağını ifade etmişlerdir. Bu nedenle finansal güçlük ile psikolojik sağlık arasında, sosyal desteğin aracı değişken rolüne sahip olduğuna dikkat çekmektedirler. Winkelmann ve Winkelmann (1995, s. 293)'ün yaptıkları çalışmada işsizliğin bireyin iyilik halinde yaratmış olduğu olumsuz etkinin %75'inin maddi olmayan etkenlerden kaynaklandığını, gelir kaybının etkisinin %25'in altında olduğunu vurgulamışlardır.

Araştırma bulgularına göre orta yaş grubundaki işsizlerin yaşam doyumu puanları diğer gruplardan daha düşüktür. Literatürde de en olumsuz etkilenen grubun finansal zorluklar sonucunda aile sorumluluklarını yerine getiremeyen ve yüksek düzeyde sosyal etiketlenmeye maruz kalan orta yaş

grubu olduğu gösterilmiştir (Creed ve Watson, 2003; Clark, 2003; Susanlı, 2017; Warr, Jackson, ve Banks, 1988). Bizim araştırmamızın bulguları Creed ve Watson (2003)'ın, 142 genç (18-24,9 yaş aralığında), 125 orta yaş (25-34,9 yaş aralığında) ve 119 ileri yaştan (35-55 yaş aralığında) toplam 386 işsiz bireyle yaş ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkiyi incelendikleri çalışma ile paralel ve tutarlı sonuçlara sahiptir. Araştırmada, genç grupta iyilik halinin diğer gruplara göre anlamlı derecede yüksek olduğu bulunmuştur. Öte yandan orta yaş ile ileri yaş aralığında iyilik halinin anlamlı farklılık göstermediği sonucu elde edilmiştir. Araştırmacılar bunun sebebinin hane ekonomik sorumluluğu ile ilgili olabileceğini ifade etmişlerdir. Toplumsal rollerin işsizliğin psikolojik sonuçları üzerinde etkili olduğunu düşünen yazarlar, orta ve ileri yaş grubunun aile geçimini sağlama yükümlüğünden dolayı işsizliğin sonuçlarında farklılık oluşturduğu iddia etmektedirler. Daha genç yaştakilerin hanelerde birincil kazanç sağlayan role sahip olmaları daha az olası olduğundan, işsizliğin yaratmış olduğu psikolojik sıkıntı ile yaş arasındaki ilişkinin nedeni gelir kaybı ile doğrudan bağlantılı olabileceği düşünülmektedir (Creed ve Watson, 2003). Litvanya'da yapılan benzer bir çalışmada yaş değişkeninin işsiz grupta yaratmış olduğu olumsuz sonuçları incelemek için 1138 işsiz ve genel nüfustan 5048 bireye Genel Sağlık Anketi (SF-36 Health Survey of WHO) uygulanmıştır. Araştırma sonucunda işsiz grubun, genel nüfusa göre psikolojik, fiziksel ve genel sağlık puanları daha düşük bulunurken, en düşük seviye orta yaş grubunda ölçülmüştür. Özellikle duygusal sağlık alt ölçeğinden elde edilen puanlar işsiz grupta çok daha kuvvetli düşüşler göstermekle birlikte, en düşük seviyenin orta yaş işsiz grubunda olduğu bulunmuştur. Araştırmacılar literatürle paralel şekilde bu sonucun, orta yaş grubundaki bireyler için çalışmanın hayatın merkezinde konumlanması ile ailenin ekonomik sorumluluğuna bağlı olarak finansal yoksunluk ve sosyal rol kayıpları ve sosyal izolasyon ile ilişkili olabileceğini ifade etmişlerdir (Sersic, Sverko ve Galesic, 2005). Türkiye'de yapılan bir çalışmada da Sümer ve arkadaşları (2013), ileri yaş dönemlerinde yaşanan işsizlik, yaş ilerledikçe aile geçindirme sorumluluğunun artması, iş bulma seçeneklerinin azalması ve kariyer gelişimi olanaklarının sınırlı kalması sonucunda bireylerin psikolojik ve fiziksel sağlık ile aile ilişkilerinin yaşça daha küçük olanlara göre daha olumsuz etkileneceğini ifade etmektedir.

Eğitim seviyesinin işsizlerin yaşam doyumunda önemli bir farklılık yaratmadığı görülmektedir. Araştırma sonuçlarımızla paralel şekilde Bilgiç ve Yılmaz (2013)'ın Türkiye'de 438 işsiz ile yürüttükleri çalışmada işsizlerin psikolojik iyilik hali ile eğitim seviyeleri arasında ilişki bulunamamıştır. Veri toplanan grupta bu ilişki değişkenlik gösterebilmektedir. Tuncay ve Yıldırım (2015)'ın işsizliğin psikososyal sıkıntı düzeyini etkileyen faktörleri inceledikleri çalışmalarında, işsizlerin eğitim düzeyi arttıkça baş etme mekanizmaları ve sosyal destek düzeyleri artmaktadır ve psikososyal sıkıntı düzeyi düşmektedir. Eğitim düzeyinin yükselmesi bireylerin sorunları ile baş etmekte kullanacakları sosyal ve ekonomik kaynaklara ulaşımında daha fazla olanağa sahip olmaları ile açıklanabilir.

Çalışmamızda öznel sağlık düzeyi ile yaşam doyumu arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Öznel iyi oluş ile sağlık arasındaki güçlü ilişki önceki araştırmalarda da ortaya konmuştur (Diener ve Chan, 2011; Sabatini, 2014). İş kaybı iki boyutu ile bireylerin sağlıklarını doğrudan etkilemektedir. İlk olarak

gelirin azalması, ekonomik mal ve hizmetlere erişimde güçlükleri kapsayan “materyal yoksunluğu” ve ikinci olarak kendilik değerinin azalması, sosyal izolasyon ve etiketlenme ile psikososyal yoksunluktur (Bambra, 2010). Bu iki boyutlu yoksunluk türünün, işsizleri sağlık sorunlarına karşı daha riskli hale getirdiği ampirik çalışmalar ile ortaya konmuştur (Carlier vd., 2013; Norström vd., 2014). Finlandiya’da öznel sağlık düzeyi ile iyi oluş arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada da değişkenler arasında güçlü ilişki bulunmuştur. Sağlık düzeyi ile iyi oluş arasındaki ilişki çalışma durumuna göre karşılaştırıldığında, işsiz grupta sağlığın iyi oluşa etkisi daha güçlü bulunmuştur. Araştırmacılar bu farkın işsizlerin sağlık hizmetlerini erişiminin çalışanlar kadar yaygın olmaması ile açıklamaktadır (Toikko, Uisimbayev ve Pehkonen, 2018).

Çalışmanın bir diğer dikkat çekici bulgusu, işe verilen önem ile yaşam doyumu arasındaki ilişkidir. Çalışmaya atfedilen önem çok yüksek düzeylere çıktıkça yaşanan yoksunluk artmakta ve bu da yaşam doyumunu düşürmektedir. Benzer ilişki işe çok az önem veren grupta da yaşam doyumunun anlamlı derecede düşük olduğunu göstermektedir. Çalışmaya verilen yüksek önem bireylerin anlam ve tatmin sağlamak için çalışmayı yaşamlarında merkezi bir konuma getirmelerine neden olur ve işsiz olmak bu bireyler için psikolojik ve fiziksel refahı daha fazla düşürerek yaşam doyumunda olumsuz etkide bulunur (McKee-Ryan vd., 2005). En düşük yaşam doyumu ortalaması işe verilen önem derecesi düşük olan işsizler arasındadır. Bu durum insanların uzun süre iş aramaları ile iş bulma ümitlerinin kırılması sonucu ortaya çıkan “güçenmiş işçi” etkisi ile açıklanabilir. Bu kişiler iş bulma ümitlerini yitirerek, iş arama davranışını bırakır ve yaşamlarında işe verdikleri önem azalır (Polat ve Bacak, 2018).

İşsizlerin yaşam doyumlarının evlilerde bekarlara göre daha düşük olduğu görülmektedir. Evli bireylerin işsizlik sürecinde, finansal konularda diğer aile üyelerine, özellikle çocuklarının ihtiyaçlarına–karşı sorumluluklarını yerine getirmede yaşadıkları güçlük, işsizliği evli bireylerin bekarlara göre daha zor geçirdiklerine işaret etmektedir (Fielden ve Davidson, 2001). Aile üyesi olmanın getirdiği sorumluluklar, uzun erimli ödemeler ve hanenin karşılanması gereken düzenli ödemeleri evlileri daha fazla baskıladığı şeklinde yorumlanabilir. Yılmaz ve arkadaşları (2006) medeni halin işsizliğin sonuçları üzerine etkisini inceledikleri çalışmalarında, evli işsizlerin bekar işsizlere oranla işsizlikten daha çok etkilendiklerini, özellikle bakmakla yükümlü olunan birey arttıkça sorunların boyutlarının çeşitlendiğini belirtmişlerdir. Ankara’da yapılan bir diğer çalışmada da evli işsizlerin bekarlara göre daha fazla depresyonda oldukları bildirilmiştir (Yüksel, 2003).

Medeni durumdan bağımsız olarak çocuk sahibi olan işsizlerin olmayanlara göre daha düşük yaşam doyumuna sahip oldukları görülmektedir. Çocukların karşılanması gereken ekonomik ihtiyaçları, geleceklerine ilişkin belirsizliğin oluşması işsizler için artan bir psikososyal soruna işaret etmektedir. Bu sorumluluk ve belirsizlik çocuk sayısının yükselmesi ile artmaktadır. Özellikle 3-4 çocuğu olanlar ile daha fazla çocuğu olanlar arasında yaşam doyumu farkındaki düşüş daha fazla olmaktadır. Literatürde çocuk sahibi olmanın işsizlerin iyilik halinde olumlu etkiler yarattığını, ebeveynlik rolü ve

bakım rolünün işsizler için koruyucu faktör olduğuna yönelik çalışmalar mevcuttur. Van Hoyer ve Lootens (2013)'in yaptığı çalışma çocuk sahibi işsizlerin zamanı yapılandırma da daha iyi oldukları ve bunun iyilik hallerini olumlu yönde etkilediklerini göstermektedir. Dünyanın farklı bölgelerinde yapılan 41 bilimsel çalışmanın sonuçlarının analizine dayanan çalışmaya göre çocuk sahibi olan işsizlerin, işsizliğin yaratmış olduğu olumsuz sağlık sorunlarına karşı, özellikle işsizlik yardımlarının sağlandığı durumlarda, çocuk sahibi olmanın koruyucu bir faktör olabileceği sonucuna ulaşılmıştır (Norström vd., 2014). Yılmaz ve arkadaşları (2004) tarafından yapılan çalışmada çocuk sahibi olanların işsizliğin yol açtığı sorunları daha çok hissettikleri fakat problemleri aşma konusunda daha başarılı oldukları vurgulanmaktadır. Çanakkale'de işsizlerle yapılan bir diğer çalışmada işsizlerin bakmakla yükümlü oldukları kişi sayısı arttıkça finansal güçlük, depresyon ve psikolojik rahatsızlık riskinin arttığı bulunmuştur (Kanyılmaz Polat, 2015).

İnsanların zor zamanlarında en hızlı sosyal destek mekanizması hiç şüphesiz ailesidir. Bu çalışmada da ailesi ile birlikte yaşayan işsizlerin daha yüksek yaşam doyumuna sahip oldukları görülmüştür. Bu durum ekonomik sorumlulukların paylaşılması ve manevi desteğin sağlanması ile bağlantılıdır (Akçay ve Alpoğlu, 2020; Öztürk ve Erbay, 2018). Bunu destekler nitelikte ailenin ekonomik durumu iyi olanlarda işsizlerin yaşam doyumu puanları yükselirken, düşük olanlarda yaşam doyumu azalmaktadır. Axelsson ve Ejlertsson (2002) İsveç'te yürüttükleri çalışmada ailesi ile yaşayan işsiz ve çalışan bireyleri karşılaştırmışlar; aileden alınan sosyal desteğin sağlık sorunları riskini önemli ölçüde düşürdüğü ve benlik saygısını artırdığını bulmuşlardır. Türkiye'de halen işsiz olanlar ile iş bularak çalışmaya başlayanların karşılaştırıldığı araştırmada, işsizlerin çalışmalardan daha az algılanan sosyal destek bildirdikleri görülmüş, işsiz grupta sosyal destek desteğinin (alma durumunun) psikolojik stresle ilişkili olduğu bulunmuş, işsiz grupta sosyal destek desteğinin (alma durumunun) psikolojik problemleri %21,2 gibi oldukça yüksek bir varyans ile açıkladığı tespit edilmiştir (Tuncay ve Yıldırım, 2015). Hammer (2000) çalışma durumuna göre algılanan sosyal desteğin ve ruhsal sağlık sorunları riskinin kültüre oldukça duyarlı olduğunu vurgulamaktadır. Kurt (2006) Türkiye'de bireyleri işsizliğin yarattığı sosyal ekonomik sorunlar karşısında koruyan en güçlü kurumun maddi ve manevi imkânları ile aile olduğunu vurgulamaktadır. Çelik (2008) Türkiye'de sosyal refah uygulamalarının kısıtlılığı ile sınırlı olan iş imkânlarına erişim sonucunda aile kaynaklarının işsizliğin yönetilmesinde hayati bir konumda olduğunu işaret etmektedir. Çizel ve arkadaşlarının (2016) Antalya'da yaptığı çalışmada da işsizlerin yaklaşık yarısının zorunlu giderleri için ailelerinden destek aldığı ve bunun psikolojik sıkıntıları hafifletmede önemli işleve sahip olduğu bulunmuştur. Kiraz ve Kurul (2018)'un yaptıkları çalışmada, bireylerin işsizlik sürecinde beslenme, barınma gibi temel ihtiyaçların aileleri tarafından karşılandığı bilgisine ulaşılmıştır.

Bireyin kendini konumlandığı sosyal sınıf toplumsal rol ve beklentileri şekillendirmektedir. Farklı sosyal sınıftaki işsizlerin deneyimlerindeki farkın, çalışılan işin koşulları, stres düzeyi ve sınıfsal farklılıkların çalışmayı tanımlama ve bireylerin çalışmadan aldıkları tatminde oluşturduğu farka dayanır (Hald Andersen, 2009). Yüksek statülü işsizlerin statü ve saygınlık kaybı daha yüksek olmaktadır. Ancak statünün yükselmesi ekonomik ve sosyal kaynaklara daha fazla erişim imkânı

sunması ve sorunlarla baş etme yetenek ve bilgisini artırdığından yaşanan kaybı tolere etme kapasitesini de beraberinde getirir. Düşük sosyal sınıftaki bireylerin çalışma koşulları ve iş tatmini ile bağlantılı olarak marjinal faydaları düşük olduğu için işsizlik döneminde kayıpları daha düşük olmaktadır. Diğer taraftan kayıt dışı ve geçici kısa süreli işlerde çalışma imkânları daha fazla olduğundan düşük statülü işsizler için bir avantaj oluşturmaktadır (Karaçay, 2011). Bizim çalışmamızda yüksek statülü işsizlerin yaşam doyumu puanları daha yüksekken, düşük sosyal sınıfta kendilerini konumlandıran işsizlerin yaşam doyumları daha düşüktür. Ancak sınıfsal farklılığın işsizliğin sonuçlarına etkisinin derinlemesine anlaşılması için karşılaştırmalı çalışmalara ihtiyaç vardır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

İşsizlerin yaşam doyumunun incelendiği bu çalışmada orta yaş grubunda olan işsizlerin psikososyal açıdan daha riskli grup oldukları görülmüştür. İşsizlerde yaşam doyumunun sağlık düzeyi ile güçlü pozitif korelasyon gösterdiği tespit edilmiştir. İşsizliğin sonucu olan gelir kaybı bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlükler neden olurken, yaşamları üzerinde kontrol duygusunu zayıflatarak iyilik hallerini olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle işsizlik döneminde maddi yoksunluğun önüne geçmek için işsizlik ödeneğinin kapsayıcılığını artıracı düzenlemelerin yapılması gerekmektedir. Türkiye’de 2002 yılında yürürlüğe giren işsizlik ödeneğinin kapsayıcılığı oldukça düşük seviyededir. Türkiye İş Kurumu yayınlarından araştırmacılar tarafından derlenen verilere göre 2002 yılında işsizlik ödeneğinden toplam işsizlerin %18’i faydalanırken, 2018 yılında bu oran ancak %23,80 düzeyindedir. Prim gün sayısının düşürülmesi ve ödenek süresinin artırılması gibi işsizlik ödeneğine hak etme kriterlerinde esneklik ve sürenin artırılması işsizleri maddi yoksunluktan korumada işlevsel olmaktadır. İşsizler arasında evli olanların iyilik hali daha düşük bulunmuştur. Bu nedenle işsizlik yardımlarının maddi olanlardan başlayarak psikososyal faktörleri içine alacak şekilde bireysel ve ailesel özellikler göz önüne alınarak yeniden değerlendirilmesine ihtiyaç vardır. Böylece işsiz kalan üyesi olan ailelerin kriz durumunda aile bütünlüğü korunmuş ve ailedeki çocukların sağlıklı gelişimi desteklenmiş olur. Türkiye İş Kurumu bünyesinde faaliyet gösteren iş ve meslek danışmanlığının işsizlik sürecinde bireyin yaşadığı psikososyal ve ailesel sorunları ele almada yeterli olmadığı daha önceki araştırmalarda ortaya konmuştur (Ayan, 2017; Seçer ve Çınar, 2019; Yıldız ve Yörübulut, 2017). Bu nedenle işsizler ve aileleri için koruyucu ve destekleyici psikososyal destek hizmetlerinin Sosyal Hizmet Merkezleri tarafından organize edilmesi gerekmektedir.

Bu araştırma Dünya Değerler Araştırması verilerinden Türkiye’deki işsizlerin yaşam doyumuna ilişkin bir çerçeve ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Araştırmanın birçok sınırlılığı vardır. Veriler ikincildir. Verilerde, meslek, çalışma koşulları ve işsizlik sürecine ilişkin bilgilerin yer almaması homojen özellik göstermeyen işsiz grup için analizleri sınırlandırmıştır. Çalışma deneyimi, çalışılan sektör ve pozisyon, yaşanan yerleşim yerinin büyüklüğü gibi faktörlerin işsizlerin iyilik halinde önemli farklılıklar yaratması beklenebilir. Gelecek araştırmaların orta yaş ve evli gibi daha belirli gruplarla

işten çıkarılmadan önceki süreçleri göz önüne alarak boylamsal ve farklı veri toplama yöntemleriyle yürütülmesi, işsizlik olgusunun derinlemesine anlaşılmasına hizmet edecektir.

ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN ETİK BİLGİLER

Bu araştırma için Hacettepe Üniversitesi Senatosu Etik Komisyonundan 22.09.2020 tarihinde 35853172-300 dosya numaralı etik komisyon izni alınmıştır.

YAZAR KATKI ORANI BEYANI

Yazarlar çalışmaya eşit oranda katkı sağlamıştır.

ÇATIŞMA BEYANI

Herhangi bir potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçay, S. ve Alpoğlu, İ.E., (2020). Sosyal hizmet uzmanlarının işsizlik deneyimleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet* 31(1), 47-69. doi:10.33417/tsh.681837
- Ayan, E. A. (2017). Veri madenciliği tekniklerinin iş ve meslek danışmanlığı hizmetlerinde kullanımı ve işkur için öneriler. Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Yayınlanmamış uzmanlık tezi. Ankara.
- Axelsson, L., Ejertsson, G., 2002. Self-reported health, self-esteem and social support among young unemployed people: a population-based study. *International Journal of Social Welfare*, 11, 111–119.. doi:10.1111/1468-2397.00205
- Bambra, C. (2010). Yesterday once more? Unemployment and health in the 21st century. *Journal of Epidemiology and Community Health*, (1979-), 64(3), 213-215.
- Bayrak, S. (2017). İşsizliğin intihar üzerindeki etkileri: Türkiye için bir nedensellik analizi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (73), 125-141.
- Beja, E. L. (2019). Subjective Well-Being Approach to Valuing Unemployment: Direct and Indirect Cost. *International Journal of Community Well-Being*, 1-11.
- Bilgiç, R., ve Yılmaz, N. (2013). The correlates of psychological health among the Turkish unemployed: Psychological burden of financial help during unemployment. *International Journal of Psychology*, 48(5), 1000-1008.
- Bora, A., Erdoğan, N., Bora, T., ve Üstün, İ. (2016). "Boşuna mı Okuduk?": Türkiye'de Beyaz Yakalı İşsizliği. İletişim Yayınları.
- Carlier, B. E., Schuring, M., Lötters, F. J., Bakker, B., Borgers, N., ve Burdorf, A. (2013). The influence of re-employment on quality of life and self-rated health, a longitudinal study among unemployed persons in the Netherlands. *BMC Public Health*, 13(1), 1-7.

- Clark, A., Georgellis, Y., ve Sanfey, P. (2001). Scarring: The psychological impact of past unemployment. *Economica*, 68(270), 221-241.
- Clark, A. E., ve Oswald, A. J. (1994). Unhappiness and unemployment. *The Economic Journal*, 104(424), 648-659.
- Clark, A., Oswald, A., ve Warr, P. (1996). Is job satisfaction U-shaped in age?. *Journal of occupational and organizational psychology*, 69(1), 57-81.
- Chen, W. H., ve Hou, F. (2019). The effect of unemployment on life satisfaction: a cross-national comparison between Canada, Germany, the United Kingdom and the United States. *Applied Research in Quality of Life*, 14(4), 1035-1058.
- Cramm, J. M., Moller, V., ve Nieboer, A. P. (2010). Improving subjective well-being of the poor in the Eastern Cape. *Journal of Health Psychology*, 15(7), 1012-1019.
- Creed, P. A., ve Macintyre, S. R. (2001). The relative effects of deprivation of the latent and manifest benefits of employment on the well-being of unemployed people. *Journal of Occupational Health Psychology*, 6(4), 324-331. doi:10.1037/1076-8998.6.4.324
- Creed, P., ve Watson, T. (2003). Age, gender, psychological wellbeing and the impact of losing the latent and manifest benefits of employment in unemployed people. *Australian Journal of Psychology*, 55. doi:10.1080/00049530412331312954.
- Çelik, K. (2008). 'My state is my father': youth unemployment experiences under the weak state welfare provisions of Turkey. *Journal of Youth Studies*, 11(4), 429-444.
- Çizel, R. B., Güzeller, C. O., ve Mütevellioğlu, N. (2011). İşsizliğin psikolojik sonuçları: Antalya örneği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 2(1), 26-41.
- Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, 55(1), 34.
- Diener, E. ve Chan, M.Y., 2011. Happy People Live Longer: Subjective Well-Being Contributes to Health and Longevity. *Applied Psychology: Health and Well-Being*, 3, 1-43.. doi:10.1111/j.1758-0854.2010.01045.x
- Diener, E., ve Seligman, M. E. (2004). Beyond money: Toward an economy of well-being. *Psychological science in the public interest*, 5(1), 1-31.
- Dolan, P., Peasgood, T., ve White, M. (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of economic psychology*, 29(1), 94-122.

- Eichhorn, J. (2013). Unemployment needs context: How societal differences between countries moderate the loss in life-satisfaction for the unemployed. *Journal of Happiness Studies*, 14(6), 1657-1680.
- Ferrer-i-Carbonell, A., ve Frijters, P. (2004). How important is methodology for the estimates of the determinants of happiness?. *The Economic Journal*, 114(497), 641-659.
- Fielden, S. L., ve Davidson, M. J. (2001). Stress and gender in unemployed female and male managers. *Applied Psychology*. 50(2), 305-334. doi:10.1111/1464-0597.00060.
- Fryer, D. (1997). International perspectives on youth unemployment and mental health: some central issues. *Journal of Adolescence*, 20(3), 333-342. doi:https://doi.org/10.1006/jado.1997.0089
- Frey, B. (2008). Happiness. A revolution in economics. Cambridge and London: The MIT Press.
- Frey, B. S., ve Stutzer, A. (2000). Happiness, economy and institutions. *The Economic Journal*, 110(466), 918-938.
- Gallie, D., ve Russell, H. (1998). Unemployment and life satisfaction: A cross-cultural comparison. *European Journal of Sociology / Archives Européennes De Sociologie / Europäisches Archiv Für Soziologie*, 39(2), 248-280.
- Gerlach, K., ve Stephan, G. (1996). A paper on unhappiness and unemployment in Germany. *Economics Letters*, 52(3), 325-330.
- Gheaus, A. ve Herzog, L. (2016). The Goods of Work (Other Than Money!). *Journal of Social Philosophy* 47 (1):70-89.
- Gürbüz, S., ve Şahin, F. (2014). Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hald Andersen, S. (2009). Unemployment and subjective well-being: A question of class?. *Work and occupations*, 36(1), 3-25.
- Hammer, T. (2000). Mental health and social exclusion among unemployed youth in Scandinavia. A comparative study. *International journal of social welfare*, 9(1), 53-63.
- Hoare, P. N., ve Machin, M. A. (2010). The impact of reemployment on access to the latent and manifest benefits of employment and mental health. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 83(3), 759-770.
- Inglehart, R., C. Haerper, A. Moreno, C. Welzel, K. Kizilova, J. Diez-Medrano, M. Lagos, P. Norris, E. Ponarin ve B. Puranen et al. (eds.). 2018. World Values Survey: All Rounds - Country-Pooled Datafile Version: <https://www.worldvaluessurvey.org/WVSDocumentationWVL.jsp>. Madrid: JD Systems Institute.
- Jahoda, M. (1981). Work, employment, and unemployment: Values, theories, and approaches in social research. *American Psychologist*, 36(2), 184-191. doi:10.1037/0003-066X.36.2.184.

- Kanyılmaz Polat, E. (2015). Yüksek öğrenim mezunlarında işsizliğin psikolojik sonuçları ve iş arama davranışlarına etkisi: Çanakkale ili örneği. (Doktora tezi). Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Çanakkale.
- Kanyılmaz Polat, E ve Bacak, B. (2018). Yükseköğrenim Mezunu İşsizlerde İşsizliğin Psikolojik Sonuçları ve İşsizlik Süresi İlişkisi: Çanakkale Örneği. *Çalışma İlişkileri Dergisi*, 9 (2) , 24-47.
- Karaçay, G. (2015) İşsiz bireylerde yaşam doyumu: eğitim, dini duygulanım ve sistemi meşrulaştırma bakımından bir inceleme. (Yüksek lisans tezi). Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Kiraz, Z., ve Kurul, N. (2018). Türkiye’de öğretmen işsizliği ve ataması yapılmayan öğretmenler hareketi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 270-302.
- Knabe, A., ve Ratzel, S. (2011). Scarring or scaring? The psychological impact of past unemployment and future unemployment risk. *Economica*, 78(310), 283-293.
- Kurt, Ş. (2006). İşsizliğin psiko-sosyal sonuçları ve Türkiye üzerine muhtemel etkileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi* (51), 357-379.
- Lee, K. W. (2008). Psychological consequences of unemployment among Hong Kong university graduates: The impact of optimism, coping and motivations. A Report Submitted to Department of Applied Social Studies in Partial Fulfillment of the Requirements for the Bachelor of Social Sciences in Psychology; City university of HongKong: Hong Kong, China.
- Lelkes, O. (2006). Knowing what is good for you: Empirical analysis of personal preferences and the “objective good”. *The Journal of Socio-Economics*, 35(2), 285-307.
- Lucas, R. E. (2007). Adaptation and the set-point model of subjective well-being: Does happiness change after major life events?. *Current directions in psychological science*, 16(2), 75-79.
- McFadyen, R. G. (1995). Coping with threatened identities: Unemployed people’s self-categorizations. *Current Psychology*, 14(3), 233-256.
- McKee-Ryan, F., Song, Z., Wanberg, C. R., ve Kinicki, A. J. (2005). Psychological and physical well-being during unemployment: a meta-analytic study. *Journal of applied psychology*, 90(1), 53.
- Norström, F., Virtanen, P., Hammarström, A., Gustafsson, P. E., ve Janlert, U. (2014). How does unemployment affect self-assessed health? A systematic review focusing on subgroup effects. *Bmc Public Health*, 14(1), 1310. doi:10.1186/1471-2458-14-1310
- Novak, M. (2014). The effect of personal and general unemployment on subjective well-being. *European Scientific Journal*, 487-492.
- Nurşen, A. D. A. K. (2010). Sosyal bir problem olarak işsizlik ve sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21(2), 105-116.

- Paul, K. I., ve Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational behavior*, 74(3), 264-282.
- Öztürk, Ö. ve Erbay, E., 2018. Üniversite mezunu kadınların işsizlik süreçlerinin değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 36, 125–148.. doi:10.17065/huniibf.289042.
- Paul, K. I. (2005). The negative mental health effect of unemployment: Meta-analyses of cross-sectional and longitudinal data. *Wirtschafts- und Sozialwissenschaftliche Fakultät, Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg*.
- Paul, K. I., ve Moser, K. (2009). Unemployment impairs mental health: Meta-analyses. *Journal of Vocational behavior*, 74(3), 264-282.
- Sabatini, F., 2014. The relationship between happiness and health: Evidence from Italy. *Social Science ve Medicine*, 114, 178–187.. doi:10.1016/j.socscimed.2014.05.024.
- Seçer, B., ve Çınar, E. (2019). İş ve meslek danışmanlarının bakış açısından işsizlik ve danışmanlık. *Calisma ve Toplum*, 61(2).
- Sersic, D. M., Sverko, B., ve Galesic, M. (2005). Unemployment and dimensions of subjective health: Exploring moderating effects of age. *Studia Psychologica*, 47(3), 221-234.
- Schaufeli, W. B., ve Vanyperen, N. W. (1992). Unemployment and psychological distress among graduates: A longitudinal study. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 65(4), 291-305. doi:10.1111/j.2044-8325.1992.tb00506.x
- Shamir, B. (1985). Sex differences in psychological adjustment to unemployment and reemployment: A question of commitment, alternatives or finance? *Social Problems*, 33(1), 67-79. doi:10.1525/sp.1985.33.1.03a00060.
- Susanlı, Z. B. (2018). Life satisfaction and unemployment in Turkey: evidence from Life Satisfaction Surveys 2004–2013. *Quality ve Quantity*, 52(1), 479-499.
- Sümer, N., Solak, N., ve Harma, M. (2013). İşsiz yaşam: İşsizliğin ve iş güvencesizliğinin birey ve aile üzerindeki etkileri: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Tabachnick, B. ve G., Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics. Boston, MA: Pearson. 481-198.
- Toikko, T., Uisimbayev, Y. K., ve Pehkonen, A. (2018). Health, well-being and social support in the groups of employed and unemployed in a finnish community. *Czech ve Slovak Social Work/Sociální Práce/Sociálna Práca*, 18(4), 34-44.
- Tuncay, T., Yildirim, B., 2015. Factors affecting the psychological distress among unemployed and re-employed individuals. *Career Development International* 20, 482–502. doi:10.1108/cdi-02-2015-0018

- Yıldız, K., ve Yörübulut, M. Ç. (2017). Türkiye’de iş ve meslek danışmanlığı sisteminin işlerliği. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 12(1), 97-109.
- Yılmaz, T., Fidan, F., ve Karataş, V. (2004). İşsizliğin sosyo-psikolojik sonuçları: sosyo-demografik özelliklere göre bireylerin tutumları bir alan araştırması. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 48, 163-187.
- Yüksel, İ. (2003). İşsizliğin psiko-sosyal sonuçlarının incelenmesi (Ankara örneği). *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 4(2), 21-38.
- Van Høye, G., Lootens, H., 2013. Coping with unemployment: Personality, role demands, and time structure. *Journal of Vocational Behavior* 82, 85–95.. doi:10.1016/j.jvb.2013.01.004.
- Warr, P., Jackson, P., ve Banks, M. (1988). Unemployment and Mental Health. *Some British Studies. Journal of Social Issues*, 44(4), 47-68. doi:10.1111/j.1540-4560.1988.tb02091.x
- Wilson, S. H., ve Walker, G. M. (1993). Unemployment and health: a review. *Public health*, 107(3), 153-162.
- Winkelmann, L., ve Winkelmann, R. (1995). Happiness and unemployment: a panel data analysis for Germany. *Applied Economics Quarterly*, 41(4), 293-307.
- Winkelmann, L., ve Winkelmann, R. (1998). Why are the unemployed so unhappy? Evidence from panel data. *Economica*, 65(257), 1-15.